

Kurzus kódja(i): BBN-FLM-261:6

Kurzus címe: Bevezetés a tömegkultúra esztétikájába: Műfajelmélet

Tanár neve: Varga Zoltán

Kurzus időpontja, helye: Hétfő, 13:00-14:30, 34

Kurzus típusa: Előadás

Kurzus leírása: A kurzus célja, hogy betekintést nyújtson a filmes műfajelméletbe és a populáris film esztétikájába. A kurzus során a műfajelmélet általános problémáinak vázolását követően a szakterület legmeghatározóbb szerzőitől származó szövegek segítségével olyan kérdésekkel foglalkozunk, hogy miként lehetséges definiálni a műfajiságot, milyen tágabb értelemben vett tömegkultúra keretezi a műfajfilmeket, milyen következményekkel jár a műfajiság a konkrét alkotás(ok), a gyártók és a befogadók számára. Megvitatjuk, milyen módon lehet csoportosítani a műfajokat, azok miképpen keveredhetnek egymással, s milyen összefüggés tételvezhető a szerzőiség és a műfajiság között. Végezetül foglalkozunk a filmes látványalkotás és a műfajiság egymásra gyakorolt hatásával is.

Témák:

1. Bevezetés a műfajelméletbe
2. Műfajelméleti iskolák
3. Műfajelméleti alapvetések – a műfaj definiálásának nehézségei és kísérletei; a műfaji elemzés szempontjai
4. Műfajelméleti alapvetések – műfaj történeti modellek: a műfaji változások elméletei
5. A műfaj és a tömegkultúra – a populáris filmkultúráról általánosságban. A műfaj és az archetípus fogalma
6. A műfaj és a filmgyártás
7. A műfaj és a befogadó. Hatás és műfajiság kérdései
8. A műfajok rendszerezési lehetőségei
9. A műfajkeveredés kérdései általában
10. A műfajkeveredés jelensége a *giallo* esetében
11. A műfajkeveredés jelensége a kaland és a fantasztikum műfajcsoportjaiban
12. Műfaj és szerzőiség, műfaj és stílus
13. Műfaj és vizualitás: a filmtechnika, a látvány(osság) és a műfajiság összefüggései

Kurzus teljesítésének követelményei: Írásbeli vizsga: órai anyag + kötelező olvasmányok és filmek

Elsajátítandó kompetenciák és módszerek Tudás: a hallgatók megismerik a mozgókép műfajait, a műfajok osztályozásának szempontjait, a műfajok rendszereit, átfogó képet kapnak a filmről mint a tömegkultúra meghatározó területéről, valamint betekintenek a filmelmélet egy részterületének tendenciáiba.

Képesség: a különböző műfaji jelenségek, illetve a konkrét műfaji alkotások több közelítésmód szerint történő értelmezésének és a műfajelméleti fogalmak reflexív vizsgálatának képességét, továbbá releváns értelmezési keretek kidolgozására való nyitottságot segíti elő a kurzus.

Attitűd: nyitottság a populáris filmkultúra tendenciáinak értékelésére, értő megközelítésére, a tömegkultúra és a magaskultúra kapcsolatainak értelmezésére.

Módszer: az előadások a kötelező szakszövegek főbb téziseit, gondolatait értelmezik és elhelyezik tágabb összefüggésekben, elméleti keretekben; továbbá a kurzus során felvetődő műfajelméleti közelítésmódokat és kérdéseket konkrét filmek esetében is vizsgálják.

Kötelező filmek: 6. A műfaj és a befogadó. Hatás és műfajiság kérdései
Ridley Scott: *Fekete eső*
Richard Donner: *Ómen*

10-11. A műfajkeveredés jelensége
Dario Argento: *A kristálytollú madár*
Robert Zemeckis: *Vissza a jövőbe*
Merian C. Cooper – Ernest B. Schoedsack: *King Kong*

12. Műfaj és szerzőiség, műfaj és stílus
Alfred Hitchcock: *Észak-északnyugat*

13. Műfaj és vizualitás: a filmtechnika, a látvány(osság) és a műfajiság összefüggései
Steven Spielberg: *Harmadik típusú találkozások*

Kötelező / ajánlott irodalom: 1. Bevezetés a műfajelméletbe

Kötelező olvasmány:

WELLEK, René – WARREN, Austin: Az irodalmi műfajok. In: WELLEK, René – WARREN, Austin: *Az irodalom elmélete*. Budapest: Osiris, 2002. pp. 232–243.

Ajánlott irodalom:

CHANDLER, Daniel: *An Introduction to Genre Theory*.
<http://www.aber.ac.uk/media/Documents/intgenre/intgenre.html>

TODOROV, Tzvetan: Az irodalmi műfajok. In: TODOROV, Tzvetan: *Bevezetés a fantasztikus irodalomba*. Budapest: Napvilág Kiadó, 2002. pp. 7–23.

2. Műfajelméleti iskolák

Kötelező olvasmány:

CASETTI, Francesco: A film és a kultúra: a műfaj az archetípusok és a rituálék között. In: CASETTI, Francesco: *Filmelméletek 1945–1990*. Budapest: Osiris, 1998. pp. 251–255.

VASÁK Benedek Balázs: Bevezetés a műfajelmélet-összeállításához. *Metropolis* 1999/3. pp. 6–11.

Ajánlott irodalom:

BERRY, Sarah: Genre. In: MILLER, Toby – STAM, Robert (eds.): *A Companion to Film Theory*. Wiley–Blackwell, 2004. pp. 25–44.

HUTCHINGS, Peter: Genre Theory and Criticism. In: HOLLOWES, Joanne – JANCOVICH, Mark (eds.): *Approaches to Popular Film*. Manchester: Manchester University Press, 1995. pp. 59–77.

PÁPAI Zsolt – VARGA Balázs: Hollywoodon innen és túl. Bevezető a magyar műfaji film összeállításához. *Metropolis* 2010/1. pp. 8–22.

3-4. Műfajelméleti alapvetések – a műfaj definiálásának nehézségei és kísérletei; a műfaji elemzés szempontjai; a műfaj történeti modellek és a műfaji változások elméletei

Kötelező olvasmány:

ALTMAN, Rick: A film és a műfajok. In: NOWELL-SMITH, Geoffrey (ed.): *Oxford Filmenciklopédia*. Budapest: Glória, 1998. pp. 284–294.

KIRÁLY Jenő: A műfajok elmélete. In: KIRÁLY Jenő: *Mágikus mozi. Műfajok, mítoszok, archetípusok a filmkultúrában*. Budapest: Korona, 1998. pp. 23–52.

NEALE, Steve: Műfajkérdések. In: NAGY Zsolt (ed.): *Tarantino előtt 1. Tömegfilm a nyolcvanas években*. Budapest: Új Mandátum, 2000. pp. 12–44.

Ajánlott irodalom:

ALTMAN, Rick: *Film/Genre*. London: BFI/Palgrave Macmillan, 1999. pp. 13–29. (Chapter 2: What is generally understood by the notion of film genre?)

ALTMAN, Rick: A Semantic/Syntactic Approach to Film Genre. In: GRANT, Barry Keith (ed.): *Film Genre Reader III*. Austin: University of Texas Press, 2003. pp. 27–41.

BORDWELL, David: *Making Meaning. Inference and Rhetoric in the*

Interpretation of Cinema. Cambridge – London: Harvard University Press, 1988. pp. 146–151.

DRAGON Zoltán: Cowboys, Deadly Women and Co.: Genres of the Cinema. In: Réka M. CRISTIAN – Zoltán DRAGON: *Encounters of the Filmic Kind: Guidebook to Film Theories*. Szeged: JATEPress, 2008. pp. 49–62.

GERDELICS Miklós: Műfajok elemeinek virtuális térképe – Az IMDb alkalmazhatósága a filmelméletben. *Apertúra* 2011. tavasz. <http://apertura.hu/2011/tavasz/gerdelics>

GRANT, Barry Keith: Approaching Film Genre. In: GRANT, Barry Keith: *Film Genre: From Iconography to Ideology*. London – New York: Wallflower, 2007. pp. 4–28.

HAYWARD, Susan: *Cinema Studies. The Key Concepts*. London – New York: Routledge, 2001. Genre/sub-genre: pp. 165–171.

LAETZ, Brian – MCLIVER LOPEZ, Dominic: Genre. In: LIVINGSTONE, Paisley – PLANTINGA, Carl (eds.): *The Routledge Companion to Philosophy and Film*. London – New York: Routledge, 2009. pp. 152–161.

MOINE, Raphaëlle: *Cinema Genre*. Blackwell Publishing, 2008. pp. 1–26. (Chapter 1: In the Genre Jungle)

NEALE, Steve: Definitions of Genre. In: NEALE, Steve: *Genre and Hollywood*. London – New York: Routledge, 2000. pp. 7–26.

TUDOR, Andrew: Genre. In: GRANT, Barry Keith (ed.): *Film Genre Reader III*. Austin: University of Texas Press, 2003. pp. 3–11.

VARRÓ Attila: A műfajok eredete. *Filmvilág* 2009/12. pp. 13–15.

WRIGHT, Will: A westernfilm struktúrája. In: GELENCSÉR Gábor (ed.): *Képkorszak. Szöveggyűjtemény a Mozgóképkultúra és médiismeret oktatásához*. Budapest: Korona, 2003. pp. 134–138.

5. A műfaj és a tömegkultúra - a populáris filmkultúráról általánosságban. A műfaj és az archetípus fogalma

Kötelező olvasmány:

KIRÁLY Jenő: Bevezetés a népszerű filmkultúra vizsgálatába. In: KIRÁLY Jenő (ed.): *Film és szórakozás*. Mokép – Magyar Filmtudományi Intézet és Filmarchívum, 1981. pp. 3–50.

Ajánlott irodalom:

CAMPBELL, Joseph: *Az ezerarcú hős*. Budapest: Édesvíz Kiadó, 2010.

CARROLL, Noël: The Ontology of Mass Art. *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*. 1997/2. pp. 187–199.

CAWELTI, John: A népszerű műfajok problémája. In: NAGY Zsolt (ed.): *Tarantino előtt 1. Tömegfilm a nyolcvanas években*. Budapest: Új Mandátum, 2000. pp. 57–73.

HOLLOWS, Joanne: Mass culture theory and political economy. In: HOLLOWS, Joanne – JANCOVICH, Mark (eds.): *Approaches to Popular Film*. Manchester: Manchester University Press, 1995. pp. 15–36.

GANS, Herbert J.: Népszerű kultúra és magaskultúra. In: WESSELY Anna (ed.): *A kultúra szociológiája*. Budapest: Osiris – Láthatatlan Kollégium, 2003. pp. 114–149.

KIRÁLY Jenő: A népszerű filmkultúra szerkezete és működése. In: KIRÁLY Jenő: *Mozifolklor és kameratöltőtoll. A populáris filmkultúra elméletéhez*. Budapest: Magyar Filmtudományi Intézet és Filmarchívum, 1983. pp. 139–299.

KIRÁLY Jenő: A műfaji művészet hermeneutikája. In: KIRÁLY Jenő: *Mágikus mozi. Műfajok, mítoszok, archetípusok a filmkultúrában*. Budapest: Korona, 1998. pp. 85–117.

KIRÁLY Jenő: Az archetípus esztétikai antropológiája. In: KIRÁLY Jenő: *Mágikus mozi. Műfajok, mítoszok, archetípusok a filmkultúrában*. Budapest: Korona, 1998. pp. 146–162.

KLOSKOWSKA, Antonina: *Tömegkultúra. Bíráló és védelem*. Budapest: MRT Tömegkommunikációs Kutatóközpont, 1970. pp. 3–169; vagy: KLOSKOWSKA, Antonina: *Tömegkultúra. Kritika és védelem*. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1971. pp. 161–304.

6. A műfaj és a filmgyártás

Kötelező olvasmány:

ALTMAN, Rick: Újrafelhasználható csomagolás. Műfaji termékek és az újrafeldolgozási folyamat. *Metropolis* 1999/3. pp. 12–33.

NEWMAN, Kim: Főáramlatbeli és kísérleti filmek [Exploitation and the Mainstream]. In: NOWELL-SMITH, Geoffrey (ed.): *Oxford Filmenciklopédia*. Budapest: Glória, 1998. pp. 527–534.

Ajánlott irodalom:

KERNAN, Lisa: *Coming Attractions. Reading American Movie Trailers*. Austin: University of Texas Press, 2004. pp. 44–53. (The Rhetoric of Genre: Trailer Space)

NEALE, Steve: *Genre and Hollywood*. London – New York: Routledge, 2000. pp. 218–244.

SCHATZ, Thomas: *Hollywood Genres: Formulas, Filmmaking and the Studio System*. New York: Random House, 1981.

7. A műfaj és a befogadó. Hatás és műfajiség kérdései

Kötelező olvasmány:

GRODAL, Torben: A fikció műfajtipológiája. In: KOVÁCS András Bálint – VAJDOVICH Györgyi (eds.): *A kortárs filmelmélet útjai*. Budapest: Palatinus, 2004. pp. 320–355.

Ajánlott irodalom:

CARROLL, Noël: Film, Emotion, and Genre. In: CARROLL, Noël: *Engaging the Moving Image*. New Haven – London: Yale University Press, 2003. pp. 59–87.

COPLAN, Amy: Empathy and Character Engagement. In: LIVINGSTONE, Paisley – PLANTINGA, Carl (eds.): *The Routledge Companion to Philosophy and Film*. London – New York: Routledge, 2009. pp. 97–110.

DERRY, Charles: A suspense, amitől a néző visszafojtja lélegzetét. *Metropolis* 2007/3. pp. 30–46.

PLANTINGA, Carl: Emotion and Affect. In: LIVINGSTONE, Paisley – PLANTINGA, Carl (eds.): *The Routledge Companion to Philosophy and Film*. London – New York: Routledge, 2009. pp. 86–96.

VISCH, Valentijn – TAN, Ed S.: Történet kontra stílus. A műfajspecifikus események és a filmes megvalósítások összevetése a nézők műfajfelismerésére gyakorolt hatásuk alapján. *Metropolis* 2014/2. pp. 6–22.

8-11. A műfajok rendszerezési lehetőségei és a műfajkeveredés kérdései

Kötelező olvasmány:

KIRÁLY Jenő: *Frivol múzsa II*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó, 1993. pp. 784–786.

HEGEDÜS Márk Sebestyén: A giallo műfaji kérdései. *Apertúra* 2013. nyár. <http://uj.apertura.hu/2013/nyar/hegedus-a-giallo-mufaji-kerdesei/>

Ajánlott irodalom:

ALTMAN, Rick: *Film/Genre*. London: BFI/Palgrave Macmillan, 1999. pp. 123–143. (Chapter 8: Why are genres sometimes mixed?)

COLLINS, Jim: Genericity in the Nineties: Eclectic Irony and the New Sincerity. In: COLLINS, Jim – RADNER, Hilary – PREACHER COLLINS, Ava (eds.): *Film Theory Goes to the Movies*. London – New York: Routledge, 1992. pp. 242–263.

CSIGER Ádám: A könyörtelen színház. Az art-giallo. *Filmvilág* 2012/11. pp. 32–33.

GREFF András: Egy másik szerelem krónikája. Argento és Antonioni. *Filmvilág* 2007/4. pp. 30–32.

HAMAR Péter: A játékfilm múnemeinek és műfajainak rendszere. Nyíregyháza, 1987.

HARDY, Phil: Bűnügyi filmek. In: NOWELL-SMITH, Geoffrey (ed.): *Oxford Filmenciklopédia*. Budapest: Glória, 1998. pp. 314–322.

KIRÁLY Jenő: A nyers és a hamu. Egy radikálisan archetipizált Hollywood-mítosz vizsgálata. In: KIRÁLY Jenő: *Mágikus mozi. Műfajok, mítoszok, archetípusok a filmkultúrában*. Budapest: Korona, 1998. pp. 169–227.

- KIRÁLY Jenő: *A film szimbolikája I/1. A filmkultúra filozófiája és a filmalkotás szemiotikai esztétikája*. Kaposvár – Budapest: Kaposvári Egyetem Művészeti Kar Mozgóképkultúra Tanszék – Magyar Televízió Zrt., 2010. pp. 65–200.
- KOVEN, Mikel J.: *La Dolce Morte. Vernacular Cinema and the Italian Giallo Film*. Lanham – Toronto – Oxford: The Scarecrow Press, 2006.
- NEEDHAM, Gary: Playing with genre. An introduction to the Italian *giallo*. <http://www.kinoeye.org/02/11/needham11.php>
- PÁPAI Zsolt: Serpenyő és puska. Hangnemváltás és kevert hangnem. *Filmvilág* 2010/11. pp. 42–45.
- SOBCHAK, Vivian: A fantasztikus film. In: NOWELL-SMITH, Geoffrey (ed.): *Oxford Filmenciklopédia*. Budapest: Glória, 1998. pp. 323–331.
- STAIGER, Janet: Hybrid or Inbred: The Purity Hypothesis and Hollywood Genre History. In: GRANT, Barry Keith (ed.): *Film Genre Reader III*. Austin: University of Texas Press, 2003. pp. 185–199.
- WILLIAMS, Linda: Film Bodies: Gender, Genre, and Excess. In: GRANT, Barry Keith (ed.): *Film Genre Reader III*. Austin: University of Texas Press, 2003. pp. 141–159.
- WOSTRY Ferenc: Vérvörösben. Dario Argento. *Filmvilág* 2007/4. 24–29.

12. Műfaj és szerzőiség, műfaj és stílus

Kötelező olvasmány:

KIRÁLY Jenő: A műfaji film elmélete. In: KIRÁLY Jenő: *Mágikus mozi. Műfajok, mítoszok, archetípusok a filmkultúrában*. Budapest: Korona, 1998. pp. 53–84.

Ajánlott irodalom:

- ANDREW, Dudley: Műfajok és szerzők értékelése. *Metropolis* 1999/3. pp. 34–50.
- AUZEL, Dominique: *Alfred Hitchcock*. Pécs: Alexandra Kiadó, 2001.
- BRAUDY, Leo: Genre: The Conventions of Connection. In: MAST, Gerald – COHEN, Marshall (eds.): *Film Theory and Criticism*. New York – Oxford: Oxford University Press, 1979. pp. 443–468.
- CARROLL, Noël: Style. In: LIVINGSTONE, Paisley – PLANTINGA, Carl (eds.): *The Routledge Companion to Philosophy and Film*. London – New York: Routledge, 2009. pp. 268–278.
- FÄRBER, Helmut: Hitchcock. In: *Filmélet*. Budapest: Magvető, 1968.
- GRANT, Barry Keith: Genre and authorship. In: GRANT, Barry Keith: *Film Genre: From Iconography to Ideology*. London – New York: Wallflower, 2007. pp. 56–79.
- KIRÁLY Jenő: A filmmunka elmélete. In: KIRÁLY Jenő: *Mozifolklór és kameratöltőtoll. A populáris filmkultúra elméletéhez*. Budapest: Magyar Filmtudományi Intézet és Filmarchívum, 1983. pp. 71–137.
- MESKIN, Aaron: Authorship. In: LIVINGSTONE, Paisley – PLANTINGA, Carl (eds.): *The Routledge Companion to Philosophy and Film*. London – New York: Routledge, 2009. pp. 12–28.
- STODDART, Helen: Authorship and film authorship. In: HOLLOWAY, Joanne – JANCOVICH, Mark (eds.): *Approaches to Popular Film*. Manchester: Manchester University Press, 1995. pp. 37–58.
- Szerzői elméletek. *Metropolis* 2003/4.
- TRUFFAUT, Francois: *Hitchcock*. Budapest: Magyar Filmintézet – Pelikán Kiadó, 1996.

13. Műfaj és vizualitás: a filmtechnika, a látvány(osság) és a műfajiség összefüggései

Kötelező olvasmány:

- GUNNING, Tom: „Nagyon finom teveszőr ecsettel rajzolták”: a filmes műfajok eredetei. In: KOVÁCS András Bálint – VAJDOVICH Györgyi (eds.): *A kortárs filmelmélet útjai*. Budapest: Palatinus, 2004. pp. 273–291.
- GUNNING, Tom: Az attrakció mozija: A korai film, nézője és az avantgárd. In: KOVÁCS András Bálint – VAJDOVICH Györgyi (eds.): *A kortárs filmelmélet útjai*. Budapest: Palatinus, 2004. pp. 292–303.

Ajánlott irodalom:

-
- BUKATMAN, Scott: A mesterséges végtelen. A trükkfelvételekről és a fenségesről. *Metropolis* 2003/2. pp. 10–26.
- GUNNING, Tom: Nonkontinuitás, kontinuitás, diszkontinuitás: a korai filmek műfajainak elmélete. In: KOVÁCS András Bálint – VAJDOVICH Györgyi (eds.): *A kortárs filmelmélet útjai*. Budapest: Palatinus, 2004. pp. 304–319.
- KING, Geoff: Látványosság, elbeszélés és a látványorientált hollywoodi blockbuster. *Metropolis* 2012/4. pp. 8–18.
- Kiss Gábor Zoltán (ed.): *Narratívák 10. A narrációtól az attrakcióig*. Budapest: Kijárat, 2011.
- PINTEAU, Pascal: A mozi és a manipulált valóság. In: PINTEAU, Pascal: *Speciális effektek*. Pécs: Alexandra, 2004. pp. 26–207.
- PIOTROVSZKIJ, A.: A filmműfajok elméletéhez. In: *A film poétikája*. Filmművészeti Könyvtár 58. Budapest: Magyar Filmtudományi Intézet és Filmarchívum, 1978. pp. 175–209.
-